Часопис из области економије
менаџмента и информатике
Година 2017, волумен 8, број 2, стр. 15-32

Journal of Economics, Management
and Informatics
Year 2017, Volume 8, Number 2, pp. 15-32

Прегледни рад/ Reviewing paper
УДК/UDC: 339.56(470:47)
339.92(47)
doi:10.5937/bizinfo1702015J

ОДНОС РУСИЈЕ И ЗЕМАЉА ЗНД – ПОЛИТИЧКИ И ЕКОНОМСКИ АСПЕКТ

RELATIONSHIP OF RUSSIA AND THE CANDIDATE COUNTRIES – POLITICAL AND ECONOMIC ASPECT

Лазар Јанић[1]
Висока здравствена школа струковних студија у Београду

***Резиме**: Распад СССР-а 1991. године довео је до формирања 15 самосталних држава, које су до тог периода функционисале као републике у саставу СССР-а. Три прибалтичке државе, Литванија, Естонија и Летонија су се одмах укључиле у ЕУ и НАТО, а остале државе су углавном ушле у састав заједнице независних држава (ЗНД) као сталне чланице, или у неком другом облику лабилнијег заједништва. Русија као најјача држава региона остварила је најразноврсније облике заједништва и повезивања са овим државама, на плану регионалних интеграција, економских односа и сарадње на војнотехничко - стратешком пољу. Русија са ЗНД у даљем процесу интеграција у свету успоставља одговарајуће политичке, економске и друге односе са државама Европе, Азије, САД, Латинске Америке. Сви ови фактори веома позитивно утичу на целокупан друштвено - економски развој читавог региона , који тиме постаје важан субјект у процесу глобализације. Рад разматра политички и економски аспекто односа Русије и земаља ЗНД.*

***Кључне речи:** постсовјетски простор, заједница независних држава, интеграције, глобализација, економски односи, Русија*

Abstract: The dissolution of the USSR in 1991 led to the formation of 15 independent states, which until that period functioned as a republic in the

[1] lazarjanic@gmail.com

composition of the USSR. Three Baltic States, Lithuania, Estonia and Latvia were delighted with the EU and NATO, and other countries were largely part of the Commonwealth of Independent States (CIS) testimony as a member, or in some other form of labile union. Russia as the strongest country in the region has achieved the most diverse forms of communities and history with this country, in the field of regional integration, economic relations and cooperation in the military technical and strategic field. Russia with the CIS in the further process of integration in the world successfully responds to political, economic and other countries in Europe, Asia, the US, Latin America. All these factors have a positive effect on the overall socio-economic development of the entire region, which has become an important subject in the process of globalization. The paper considers the political and economic aspect of Russia's relations with the CIS countries.
Key words: *the post-Soviet space, the union of independent states, integration, globalization, economic relations, Russia*

1. УВОД

Развој савремене светске економије дефинише се двема главним тенденцијама: то је убрзан процес глобализације економске делатности и друго, пораст регионалне и субрегионалне интеграције. С обзиром на бројне политичке и економске изазове које је процес глобализације поставио многим земљама света, регионалним интеграцијама се у новије време придаје све већи значај. Интеграциони процеси на постсовјетском простору се мотивишу интересима за геополитичким обједињавањем земаља чланица, али и заједничким економским, културолошким, безбедносно-војним и политичким факторима. Са друге стране, ови процеси се повремено успоравају, а понекад и заустављају, услед низа махом временски ограничених сукоба интереса, где су важна и ривалства политичког система држава постсовјетског простора. Утицај великих држава ван овога региона такође је значајан.

Рад истражује значај регионалних интеграција на постсовјетском простору, политичке и економске димензије овог повезивања и перспективе Заједнице Независних Држава, као специфичног облика интеграције, што је и предмет истраживања. Руска федерација из политичких, економских и војно-стратешких разлога, може гледати на ЗНД као на сферу својих посебних интереса, чак и у перспективи даљег развоја интеграционих процеса на постсовјетском простору, који ће ићи у правцу ширег повезивања са земљама Европске уније, Азије, Латинске Америке.

Циљ рада је научно објашњење политичке, безбедносне и привредне повезаности Руске Федерације са земљама ЗНД, које ће пружити

елементе за научно предвиђање даљег правца развоја њихових међусобних односа. Геополитички положај региона, залихе сировина и енергетика као геополитички фактори подржавају све облике повезаности ових земаља и дају стабилност даљој перспективи развоја. Геополитички односи су жива материја подложна променама али је заједништво и повезаност држава историјски увек била добра перспектива.

2. ДЕЗИНТЕГРАТИВНИ И ИНТЕГРАЦИОНИ ПРОЦЕСИ У ПОСТСОЈВЕТСКОМ ПРОСТОРУ

Велика Руска империја почела је да се распада у Октобарској револуцији 1917. године. СССР је у потпуности формиран 1922.године. Договор су иницирале Русија, Украјина и Белорусија. Исте државе су званично објавиле крај епохе СССР 8. децембра 1991.године у Беловешкој пушћи у великој европској равничарској прашуми и мочвари која припада Белорусији у ловачкој дачи „ Вискули“. Састали су се лидери Борис Јељцин (Русија), Леонид Кравчук (Украјина) и Станислав Шушкевич (Белорусија) и објавили крај СССР-а и почетак ЗНД. Руски председник Путин је поводом ових историјских догађаја 2000-те године по преузимању власти рекао: „ Ко не жали због разрушеног Совјетског Савеза, тај нема срца, а ко хоће да га понови у ранијем виду, тај нема *глав*у“ (Ђукић, 2012).

Поводом 8. Децембра 2011. године двадесетогодишњице распада СССР-а "Росијскаја Газета" је на свом сајту поставила питање:“ Ако би данас био референдум за очување СССР-а како бисте гласали?“ На постављено питање добијени су следећи одговори: “За“ 90% „против“ 8% и „уздржани“ 2% (Ђукић, 2012).

Совјетски савез је око себе имао више прстенова, био је вишеструко заштићена империја – политички-безбедоносно, економски и идеолошки. Око СССР-а су били Варшавски уговор, Савет за узајамну економску помоћ, социјалистичке земље, комунистичке и радничке партије. Са нестанком СССР-а, нестајале су све те структуре, а скоро све совјетске и бише социјалистичке земље прешле су на другу страну. У епицентру империје остала је нова Русија, а око ње су нанизане нове државе, дојучерашње чланице совјетске федерације са другачијим погледима и интересима. Руска федерација за разлику од СССР-а и руске империје, окружена новим неким туђим геополитичким пространством, у каквом се није налазила од Петра Великог (Ђукић, 2012).

Данас, административно – територијална подела Руске Федерације обухвата: 46 области, 21 републику, 4 аутономна округа, 9 крајева, 2

федерална града – Москва и Санкт Петербург, 1 аутономну област. Главни град Русије је Москва са око 11,5 милиона становника који имају уредно пријављен боравак. Том броју треба додати још око 1,8 милиона придошлица, око милион нелегалних миграната, око 8 милиона радника који долазе на посао у Москву и значајан број туриста, студената и пословних људи. Рачуна се да у Москви дневно борави око 20 милиона људи. Остали већи градови су Санкт Петербург, Новосибирск, Нижњи Новгород, Самара, Јекатеринбург, Чељабинск, Волгоград, Краснодар, Саратов, Перм, Омск (Трговинско-индустријска комора Руске Федерације, 2017).

3. ПОЛИТИЧКИ ОДНОСИ РУСИЈЕ И ЗНД

ЗНД је одиграла важну улогу у што лакшем распаду совјетске империје са што блажим последицама по њене народе. Оптималније функционисање република у свим областима такође је био задатак Заједнице коме се она посветила онолико колико је могла с обзиром на тадашње политичке прилике (Врућинић, 2013).

Промене у америчкој политици у односу на Русију поклапају се са периодом опоравка и повратка Русије на међународну сцену. У првој деценији 21. века појавио се поново мултиполарни свет. Русија је успела да се од регионалне државе, што је била после ликвидације СССР уздигне до једног од економских и политичких полова тог новог, мултиполарног света. САД настављају политику пријема постсовјетских земаља у НАТО, у који су раније примљене некадашње совјетске прибалтичке републике. Пропао је покушај брзог уласка Украјине и Грузије у ту алијансу. Њихов улазак у НАТО је заустављен, Русија се томе најоштрије супротставила, наилазећи на подршку Европе. Атланска политика према ЗНД-у има тенденцију сталног померања границе на исток, у настојању да се једна по једна постсовјетска држава припоји европској заједници.

Према професору Јовану Теокаревићу, "Ширењем НАТО-а на границе Русије, земља би изгубила заштитни кордон који је формиран из земаља источне Европе током постојања Варшавског пакта (...). Такав поремећај раније геостратешке равнотеже, Русија би постала још рањивија од спољних утицаја и у лошијој безбедносној ситуацији него пре Другог светског рата" (Reljić, 2017).

Многе структурне реформе су уведене како би се елиминисале ригидности бившег совјетског режима. Између 2000. и 2005. године усвојен је нови Закон о порезима, Закон о раду, Закон о земљишту, који је регулисао куповину и продају урбанистичког и пољопривредног

земљишта, смањена је бирократија и намети за мала предузећа. Влада је такође реструктурирала сектор електричне енергије и спровела мање успешну реформу пензионог и система правосуђа (Goldman Sachs, 2017).

Економске реформе су условиле либерализацију спољне трговине и отварање Русије ка свету (Секуловић, 2005).

Политички односи Русије и ЗНД условљени су унутрашњим и спољашњим изазовима (Межгосударственный статистический комитет Содружества независимых государств, 2017). **Унутрашњи изазови:**

- Огроман и физичко-географски разнолик простор који је тешко административно-територијално организовати и њиме управљати.
- Из пространости, по правилу, проистичу економска маргинализација, ретка насељеност, саобраћајна неповезаност и геополитичка центрифугалност периферних области.
- Етно-просторна хетерогеност и тежње не-руских народа за што већом самосталношћу која може да угрози целовитост државе.
- Компликована политичко-територијална организација државе.
- Пост-совјетска анархичност (синдром пост-простора).
- Економски проблеми (унутрашњи и глобални).

Спољашњи изазови:

- Антируска геополитичка оријентација и инструментализованост суседа- бивших совјетских република на таласу „посимперијалног заноса“.
- Историјски континуирана суштинска некомпатибилност и конкурентност са САД и Западом у цивилизацијском, геоекономском и геополитичком смислу.
- Претње и амбиције Јапана, Кине, исламског света.
- Традиција антируског интервенционизма.
- Глобално геополитички и геостратегијски хендикепирана маритимност.
- Стратешка опкољеност: стратегија *Rimland*-а, стратегија *Обуздавања,* стратегија *Анаконде*, стратегија *Велике шаховске табле*...
- „Сви против првог, највећег“.
- Богатство ресурса и претензије других сила према њима.

У својој спољној политици руско руководство посвећује приоритетну пажњу решавању регионалних конфликата на постсовјетском простору, који се налазе у непосредној близини граница РФ и директно утичу на безбедност државе и тичу се њених националних интереса.

Политика владајућег режима у бившим совјетским републикама према националним мањинама и појединим територијама у великој мери је допринела разбуктавању бројних конфликата. Успостављању равноправног дијалога са представницима националних мањина није посвећена адекватна пажња.

Изостало је уважавање њихових интереса, привлачење њихових лидера пропорционалном учешћу у централним органима власти, игнорисани су њихови законски захтеви за очување и проширење статуса историјски стечених аутономија и територија, нарушавана су законска права и слободе појединих група становништва, што је испровоцирало и подстакло законодавне и извршне органе власти аутономних области и региона да усвоје решења о самоопредељењу. Као последица појавиле су се такозване непризнате или делимично признате државе на постсовјетском простору. То је постала објективна реалност. У тим условима пређуткивање реално постојећих проблема, дуготрајно одржавање стања „ни рата ни мира“ у зонама регионалних конфликата, као што је показало историјско искуство, доводи до осиромашења становништва спорних територија, све до хуманитарних катастрофа, уништавања њихових економија и инфраструктура, привлачења међународних терориста, трговаца оружјем, наркодилера, нелегалних миграната и представника организованог криминала. Без обзира на то што корени и узроци ових конфликата на постсовјетском простору имају општи карактер, ипак они имају и своје индивидуалне особености политичког, стратегијског, економског, етничког, демографског, идеолошког, историјског, језичког, географског и другог карактера те се специфичности и перспективе њиховог решавања такође значајно разликују.

Најзначајнији конфликти се одвијају на простору Кавказа, Јужна Осетија и Абхазија (Tatum, 2009) на територији Грузије, Нагорно-Карабах на простору Јерменије и Азербејџана и Чеченија (Петровић, 2008).

4. ЕКОНОМСКИ ОДНОСИ РУСИЈЕ И ЗНД

Према појединим ауторима у Русији је доминантна Евроазијска геополитичка школа (Ћирић, 2012) као геополитичка концепција. Та школа истиче значај евроазијског простора за Русију, на коме је руски народ изграђивао цивилизацију која другачију у односу на остале културе и цивилизације. Сагласно томе, акцентује се да Русија треба да изгради на евроазијском простору стратешки и геополитички блок (Перишић, 2014).

Економски односи Русије и ЗНД су веома међузависни и условљени историјским околностима. Као значајни интеграциони облик на постсовјетском простору може се сматрати Царински савез, настао као синтеза позитивних искустава у оквиру Заједнице. То је превасходно економска интеграција, али садржи и политичке, па и војно- безбедносне компоненте.

Царински савез је настао 2007. године на редовном заседању ЕврАзЕс у Душанбеу- главном граду Таџикистана. Лидери Русије, Белорусије и Казахстана усвојили су документ за даље јачање те интеграционе организације и стварање Царинске уније. Председници тих држава потписали су споразум о формирању комитета Уније и стварању јединственог царинског простора, као и протокол којим се регулише поступак прикључења и иступања из Уније. Остављене су могућности да се и остале чланице Евроазијске економске заједнице прикључе Унији, пре свега Киргистан и Таџикистан. Статус посматрача у ЕврАзЕс имају Украјина, Јерменија и Молдавија.

Крајем 2009. године усаглашен је и потписан документ Царинског савеза између Русије, Белорусије и Казахстана а на основу тога и споразум према коме ће ове државе постати јединствени економски простор најкасније до 2012. Предвиђено је и да се процес одвија у фазама које ће омогућити унифицирање царине, пореску базу и принципе трговине у складу са јединственим закономерностима јединственог економског простора. Економије све три земље су морале да претрпе промене. Русију су на почетку очекивале буџетске тешкоће јер се руски буџет у значајној мери формира на рачун тарифа које су морале да се мењају. За Казахстан и Белорусију удео тих тарифа је био увек мањи, те су у том смислу оне добитнице у односу на Русију. Русија иде у правцу добитка у дугорочној перспективи, јер ће водећи положај имати највећа економија Царинског савеза, односно руска економија.

Када проради сви механизми Царинског савеза, односно јединственог економског простора, руски бизнис треба да искористи могућности како у оквиру Савеза, тако и у приграничним државама. Исти принцип се односи и на остале државе чланице Савеза. Произвођачи ће стећи огромна тржишта, док ће потрошачи имати већи избор, а у неким случајевима и ниже цене.

Једина суштинска новина по питању функционисања Царинског савеза је мултилатерални економски договор. Досадашњи економски споразуми на постосвјетској територији углавном су се развијали на билатералним основама. Пројекат стварања мултилатералне зоне слободне трговине омогућава улазак у квалитативно нову етапу интеграција. Већина руских

суседа и поред низа споразума и чланства у ЗНД и ЕврАзЕс, задржава заштитне мере у односу на сопствене производе. Заживљавање мултилатералне зоне слободне трговине би представљало доградњу тржишног система на постсовјетском простору, као и квалитативно нови елемент у развоју економије. У оваквом систему сви дугорочно добијају, али имајући у виду интересе центара моћи у државама учесницама, то није једноставан процес.

Планирано је постојање заједничке новчане валуте која би била конкурент долару, али и евру. Овакав савез помогао би Русији да оствари свој утицај на гиганте попут ЕУ и Кине. Руска индустрија у односу на европску је углавном застарела, а није у стању да конкурише тако ниским трошковима радне снаге какви су у Кини. Долазак на место главног снабдевача енергије и сировина јесте адут Русије којим може постати конкуренција економијама ЕУ и Кине.

Русија као највећа земља света изузетно је богата природним потенцијалима. То условљава специфичност односа и са другим земљама ЗНД па ћемо дати основне карактеристике сваке од њих.

Русија располаже огромним слатководним богатством који представља стратешки ресурс будућности. Највећи економски значај регије имају ресурси односно природна богатства: енергенти, минерали, вода, шуме. Русија има изузетно богатство у води. Најважнији водни ресурси налазе се у јужносибирским планинама. Најзначајније реке су источно од Урала (Об са Ир-тишом, Јенисеј, Лена, Амур). У европском делу су Волга, Дон, Печора, Северна Двина. Русија има око 200 000 природних језера махом тектонског и глацијалног порекла. Каспијско језеро има дно богато нафтом и гасом, производњу кавијара и соли. Бајкалско има хидроенергетске потенцијале, погодно је и за туризам и риболов. Сибирска језера су већи део године замрзнута, представају један од нејвећих резервоара воде у свету и имају велико богатство у риби. Океани и мора имају стратегијски значај а Арктик је богат резервама гаса и нафте. Средишњи и северни део европског дела Русије је под шумом. Највећи степски регион "Велика степа" налази се у југозападној Русији и протеже се од Украјине на западу преко Туркменистана, Узбекистана и Казахстана до Кине. Чернозем је веома плодно земљиште, којим Русија располаже.

Друштвени производ Русије представља више од 70% друштвеног производа ЗНД, а вредност извоза робе и услуга око 70% вредности извоза ЗНД. Русија не само да предводи интеграције, него сноси и допунске интеграционе расходе.

Богатство **Украјине** огледа се у повољности њеног рељефа где преовлађују низије, квалитету њеног земљишта (махом чернозем)., клими која је блажа од руске и постојању извесних значајних природних ресурса. Украјинска индустрија великим делом зависи од увоза нафте и гаса из Русије (Петровић, 2015).

Украјински привредни и енергетски потенцијали су интегрисани са Руским.

Белорусија је традиционално пољопривредна земља, али се развија и индустрија. Белорусија нема довољно налазишта руда и енергената, па је упућена на њихов увоз. Захваљујући свом русофонском идентитету, Белоруси у егзистенцији управо заједно са Русијом виде могућност решавања својих најважнијих привредних, културолошких, војно-политичких и других интереса.

Белорусија текође поседује једну од најјачих економија у бившем Совјетском Савезу и њена индустрија, енергетика и безбедоносни механизми су интегрисани са руским.

Белорусија се никад није удаљавала од Русије када је у питању безбедност или економија узимајући у обзир демократске и економске реформе које су неопходне за разматрање за чланство у НАТО или ЕУ. Међутим, белоруски политички односи са Русијом нису увек били тако стабилни. Две државе су формирале Унију 1997. године, али ова блискост није спречила несугласице поводом економских питања које су навеле белоруске власти да периодично разматрају путеве сарадње са развијеним земљама Запада.

Русија је спровела неколико стратегија како би увећала свој утицај у Белорусији. Почевши од 2010. године Русија и Белорусија су се економски интегрисале пошто се Белорусија придружила Царинској унији, коју предводи Русија. Реално је очекивати да после 2012. године Русија оствари потпуну стратешку интеграцију са Белорусијом путем Евроазијске уније.

Земљиште **Молдавије** је углавном равница и изузетно је погодно за пољопривреду. Климатке прилике су такође повољне са благом умереном континенталном климом. Међутим земља је сиромашна ресурсима, а индустрија неразвијена, што уз релативну аграрну пренасељеност чини ову републику недовољно развијеном. Ова држава нема ни излаз на море, а ни блиског додира са Дунавом, док је са друге стране широко припијена уз Дњепар.

Русија контролише већину економије у придњестровљској области која представља средиште индустријске зоне Молдавије и обезбеђује финансијску помоћ и субвенције овој области.

У економском погледу, Молдавија зависи од Русије у погледу природног гаса, док је 20% молдавског извоза намењено Русији. Руски циљеви за будућност су да сачува своје војно присуство и политички утицај у Предњестровљској области и да започне постављање основа за могуће укључење Молдавије у Евроазијску унију (Васељенска, 2017).

Закавказје обухвата постсовјетски простор јужно од планине Кавказ где су образоване три независне државе**: Грузија, Јерменија** и **Азербејџан**. Целокупан простор северно од планинског венца Кавказ припада Грузији.

Привредно-трговински односи између Русије и **Грузије** пример су најпарадоксалнијих билатералних односа између две бивше совјетске републике, у поређењу са осталим бившим совјетским републикама. Иако политички односи готово да и не постоје, трговинско-привредни односи се никада нису прекидали, чак ни у тренуцима када је Грузија прогласила независност или када је избио рат око Абхазије и Јужне Осетије.

Један од разлога овако добре економске сарадње лежи у чињеници да је Грузија највећи извозник радне снаге у Русију. Процена је да су у 2011. години дознаке грузијских радника у Русији износиле 655.2 милиона долара.

Јерменија је веома стара држава која је постојала још у античко доба. Садашња држава има скромну привреду и ресурсе. Изузетак су егзотичне суптропске културе које успевају на њеном тлу а за које руско тржиште може бити заинтересовано. Кроз малу територију Јерменије пролази крак нафтовода и гасовода што може да буде хипотетички значајно за Русију у случају да се одлучи на стратешку сарадњу са Ираном. Захваљујући стратешком савезништву са Јерменијом на дуже стазе, Русија може очекивати одређени притисак и на Грузију па и на Азербејџан по питању даљих политичких акција ове две закавкаске државе.

Економски односи Јерменије и Русије постају све бољи, због сарадње на војном и политичком плану. Русија контролише читав јерменски сектор енергетике, а Руска Федерална служба за безбедност обезбеђује јерменске границе.

Промет робе и услуга је 2011. године износио 1 милијарду долара. Салдо спољнотрговинске размене Јерменије са Русијом у петогодишњем периоду остао је позитиван.

Азербејџан је територија на којој је нафта у царској Русији и СССР почела да се експлоатише па су њене преостале резерве мале и своде се на обалски део Каспијског језера. Међутим, нафта је допринела да ова република током 20 века изађе из вишевековне оријенталне заосталости. Напретку доприноси и повољна суптропска клима, равнице и излаз на Каспијско језеро, које се простире као море.

У политичком смислу ова држава се ослања и на запад и на Русију што је иначе и уобичајено за туркофонско становништво. Азербејџан је 2007. одбио испоруку гаса Русији због неприхватљиво високе цене од 235 долара за 1000 кубних метара, које је предлагао "Гаспром" (претходне године цена је била 110 долара). Без обзира на обустављање транспорта руског гаса Азербејџану, од 1. јануара 2007. године промет роба и услуга задржао је позитиван тренд.

Упоређујући економску сарадњу Азербејџана и Русије са сарадњама између других земаља ЗНД-а, може се рећи да ова сарадња има веома диверзификовани промет роба и услуга. У наредним годинама се очекује напредак и у осталим привредним гранама које се тичу нафтног сектора.

Руско-азербејџанска сарадња била је успостављена још 1992. године, одмах након стицања независности обе земље. Иако је њихова сарадња пролазила кроз бројне успоне и падове, од 2000. године значајно је побољшана, нарочито у области економије. После стицања независности, Азербејџан се залагао за осамостаљивање своје привреде и одвајање од осталих земаља ЗНД, а највише од Русије, због чега су током деведесетих година њихови односи били затегнути. Томе је, донекле, допринео утицај утицај држава Запада чијим је интересима одговарала оваква ситуација. Са доласком Владимира Путина на власт, ситуација се мења и односи крећу узлазном путањом.

Средњеазијске државе су: **Казахстан, Узбекистан, Туркменија, Таџикистан** и **Киргистан**.

Развој руско-**казахстанских** односа је један од најуспешнијих примера међународне сарадње у постсовјетском простору. Ова сарадња се заснива на темељима правног оквира који се састоји од скоро 300 билатералних уговора и споразума. Посебно место међу тим документима заузимају Споразум о пријатељству, сарадњи и узајамној помоћи и Декларација о вечном пријатељству и савезу.

Политичка будућност Казахстана ће у највећој мери зависити од даљих интереса русофонске и европеидне популације становништва које већински насељава северни и североисточни део (где је сконцентрисан највећи део природних богатстава укључујући и квалитетни чернозем) и на сваки начин повезано са суседним руским регионима, са једне стране и казахстанске и остале муслиманске средњеазијске популације становништва које већински насељава јужни и средишњи део земље - са друге стране.

Узбекистан је богат земним гасом. За сада Русија задржава у трговинској размени билатерални паритет, али је утицај САД и Турске веома велики. Мало је вероватно да Русија поново оствари монополски утицај као што је био у време Царске Русије или СССР.

Позадина за развој трговинске и економске сарадње између Русије и Узбекистана су: Споразум о трговинским односима из 1992. године, Уговор о стратешком партнерству 2004. године, Споразум о принципима убирања индиректних пореза у међусобној трговини из 2003. године.

Године 2009. дошло је до пада у међусобној трговини, који је углавном изазван светском финансијском кризом. У 2010. години, билатерална трговина се вратила на ниво пре кризе и износила је 3,4 милијарде долара.

Туркменија је држава богата изворима важних енергената. Привреда Туркменије, осим дистрибуције нафте, није посебно интересантна за руску привреду али Русија на вештачки начин одржава уравнотежен волумен билатералне размене, мотивисан политичким факторима. Русија има велики утицај у експлоатацији енергената али се Туркменија такође отвара према Западу и Турској.

Таџикистан је изразито планинска област. На овом простору је остала руска дивизија која чува границу Таџикистана на југу, што није случај са другим државама централне Азије.

Киргистан је држава релативно сиромашна сировинским ресурсима, али је богатија низијама, што даје могућност за развој привредних активности. Киргистан је званично поднео кандидатуру да постане члан Царинске уније предвођене Русијом. Царинска унија је средство којим је Русија поново успоставља свој економски и политички утицај на постсовјетском простору. Придруживање Киргистана ће омогућити Москви да повећа притисак на остале земље централне Азије: Таџикистан, Туркменистан и Узбекистан да приступе Унији.

За разлику од осталих чланица Уније са значајним извозом, Киргистан се ослања на увоз. Киргистан није економски самоодржив, зависи од Русије, Кине и централноазијских суседа. Русија покрива скоро 34% укупног увоза Киргистана од чега је скоро 70% нафта. И на страни главног партнера за извоз производа из Киргистана се јавља Русија и покрива око 17% извоза. Кина је други велики трговински партнер. Киргистан из Кине увози електронику, месо, одећу а извози 75% јефтине кинеске робе у остале земље централне Азије и Русије.

Непридружавање Киргистана Царинској унији би имало негативне последице. Киргистан би се суочио са притиском земаља чланица Уније, нарочито Русије, која има велики утицај у тој земљи. Не само да ове земље вежу јаке економске везе, већ Русија гарантује и безбедност Киргистану. Киргистан је члан ОДКБ. Осим тога, многи радници Киргистана раде у Русији и шаљу својим кућама новац, док Русија даје Киргистану кредите и помоћ.

Перспективе економских односа Русије са земљама чланицама ЗНД су у опоравку покиданих, витално неопходних међудржавних веза у сфери економије ради излаза из кризе и ради економске стабилизације, јер су ове везе један од најбитнијих фактора раста ефикасности и благостања. Русија тежи интензивном укључивању у глобализационе процесе, а стовремено учествује и у регионализацији, а приоритетна регионална групација за њу и даље остаје ЗНД (Секуловић, 2006). Даље могу да следе различити сценарији и варијанти економске и политичке интеграције. Нема готових рецепата, али већ се назиру неки облици будућег функционисања Заједнице:

1) економски развој уз сарадњу са другим земљама ЗНД првенствено на основи билатералних односа. Таквог прилаза се најдоследније придржава Туркменистан, јер није потписао Уговор о економском савезу, али у исто време активно развија билатералне односе. На пример, закључен и успешно се остварује стратегијски Споразум РФ о принципима трговинско-економске сарадње до 2000. године. Украјина и Азербејџан такође нагињу овом облику сарадње;
2) стварање регионалних интеграционих блокова у оквиру ЗНД. Ово се пре свега односи на три централне азијске државе – Узбекистан, Казахстан и Киргизију, који су усвојили и успешно спроводе низ важних субинтеграционих споразума;
3) дубока интеграција принципијелно новог типа на тржишној основи која узима у обзир биланс интереса великих и малих држава. Ово је језгро ЗНД, које чине Русија, Белорусија, Казахстан и Киргистан.

Који од горе наведених облика ће се показати као најреалнији, зависи од економске сврсисходности сваке од држава овог простора. Оптимална

комбинација ових облика или праваца у различитим конфигурацијама економске интеграције, уз јачање политичке независности и очување етничке јединствености нових суверених држава, је једина разумна и цивилизована формула будућег постојања постсовјетског простора.

Без обзира на разлике у националним правним системима и различите нивое развоја економије и политичких оријентира, интеграциони ресурси и даље постоје, кад постоје и могућности да се они искористе и продубе. Различите брзине развоја држава нису непремостива препрека у развоју њихове блиске сарадње, јер је широко поље интеграционих процеса, и велики избор инструмената сарадње.

Реалност је показала бесмисленост обједињавања без узимања у обзир регионалне, националне и социјалне специфичности сваког учесника Заједнице. Управо због тога се суштински разматра предлог да се Извршни секретаријат ЗНД реорганизује и претвори у својеврстан Совјет председника држава и да се он бави углавном разматрањем политичких питања Заједнице. Разматрање економских проблема треба предати Међудржавној економској комисији (МЕК), која ће постати инструмент Совјета председника држава, и доделити њој већа пуномоћја.

Парадоксално, али погоршање социјално-економске ситуације у свим земљама Заједнице, и претња даљег економског слабљења, има и своју позитивну страну, јер приморава земље Заједнице да се одрекну политизираних приоритета, да предузимају позитивне кораке, да траже ефикасније облике сарадње.

Привлачност Русије као регионалног лидера постсовјетског простора може се постићи првенствено преко пораста руског економског и научно-техничког потенцијала, повећања националне конкурентности посредством реализације курса за развој производње и јачање иновационе делатности, смањења удела енергената и сировина у експорту, и потпунијег задовољавања потреба партнера Заједнице за новим технологијама и савременом високо-технолошком опремом.

Јачање положаја Русије у ЗНД чврсто је повезано са поступним развојем равноправног и конструктивног дијалога са независним државама бившег СССР, који су признате од стране светске заједнице, на свим нивоима државне власти и по целокупном комплексу питања од узајамног интереса.

Са економско-политичког аспекта, јачању положаја Русије у ЗНД може допринети поступно померање билатералног дијалога земаља чланица

Заједнице са водећим земљама ван овог региона на ниво Царинског савеза и ЗНД у целини (где је то могуће). Између осталог, сарадња између ЗНД и Европске заједнице (која се у принципу реализује у случају стварања многостране зоне слободне трговине у ЗНД) могла би допринети да се интеграциони процеси на општем европском простору преместе из сфере конфликата у сферу потражње и реализације могућности за узајамно корисну трговину.

У односима са Кином, померање неких питања билатералне сарадње на ниво ЗНД могло би да коригује изузетно снажну билатералну економску дипломатију Народне Републике Кине на постсовјетском простору, која се базира на обимним финансијским улагањима.

5. ЗАКЉУЧАК

После завршетка хладноратовског раздобља, после распада СССР-а и Варшавског уговора, нова руска држава али и добар део политичких субјеката и јавног мњења у републикама бившег СССР-а је у успостављању Заједнице независних држава (ЗНД) видео начин даљег организовања постсовјетског простора.

Нестанком СССР-а губи се биполарност света. САД су у једном периоду, историјски кратком, постале једина светска сила, што није добро за остатак света. У политици, као и у природи и друштву уопште, мора постојати равнотежа сила да би се опстало, а поготово да би се напредовало. Буђењем и јачањем Русије, оснивањем ЗНД-а и повезивањем земаља сличног миљеа, равнотежа у свету се полако успоставља. Наравно, друштвене промене које су истиснуле СССР из првог плана утицале су и на нека друга економска и политичка кретања, у првом реду на јачање Кине, Индије и Турске.

Русија је током свог вишевековног постојања увек форсирала интеграције и савезе са околним народима. Чак и онда када је освајањем суседних територија проширивала државу, са староседеоцима су се, кад је било могуће, стварали односи засновани на мирној интеграцији.

Хиљадугодишњица државности Русије кроз дуг континуитет царске и на крају совјетске државе представља велики изазов за истраживање, будући да је у питању особена и посебна појава у светској историји. Сличности са Србијом по пореклу становништва, коренима, језику, религији, па и ратовима против истих и заједничких противника чине Русију и неке земље ЗНД одувек блиским нама. Сви смо пролазили кроз различите историјске периоде и режиме, али у најкритичнијим

моментима није било узајамних несугласица. Време је показало да је геополитичка сиуација у свету увек стабилна када постоји јака Русија.

Руска федерација је иницирањем регионалних интеграција помогла стварање Заједнице Независних Држава, као и других облика интерација попут ЕвроАзес, ШОС, ГУАМ, пројекат Евроазијске уније.

На економском плану Русија је прихватила на себе дуговања новонасталих држава, а путем паритетних трговачких односа омогућила им продају практично свих производа на руском тржишту. Снабдевање руским енергентима као што су нафта и гас такође је веома повољно за регионалне постовјетске интеграције, као и размена сировина.

Без обзира на разна обећања и покушаје Запада, па и неке ситније инвестиције, земље ЗНД и даље најише поверења имају у Русију. У организацији западних сила покушано је спровођење „обојених револуција“ и других сукоба који су имали за циљ постављање антируских влада у земљама ЗНД, међутим ови покрети су остали кратког даха (Милашиновић, 2001).

Део држава које су ушле у састав ЗНД-а није имао своју државност никада у историји, а време проведено као републике у саставу СССР-а донело им је напредак. Њихов идентитет би се вероватно изгубио да нису ушле у овакву заједницу, која им је пружила разне облике сигурности – политичке, економске, војне – на какве су током претходних деценија навикле. Русија је захваљујући ЗНД задржала многе привилегије, тржишта и безбедност на својим границама. Грађење оваквих односа има позитиван одјек код чланица, а посебно је допринело Русији да започне свој повратак на сцену биполарности или да избије као значајна сила у мултиполарном свету глобализације.

РЕФЕРЕНЦЕ

1. Voll, F., Mosedale, J. 2015. Political-economic transition in Georgia and its implications for tourism in Svaneti. *TIMS. Acta*, 9(2), pp. 91-103.
2. Врућинић, Д., 2013. Заједница (не)зависних држава. *Политеиа*. 3(6), 233-243.
3. MacFarquhar, R., *Chapter Two - Russia: A smooth political transition*. [pdf]. Goldman Sahcs. Доступно на: <http://www.goldmansachs.com/our-thinking/archive/archive-pdfs/brics-book/brics-chap-2.pdf> [Приступљено 02.11.2017.].

4. Ђукић, С., 2012. *Повратак Савеза – две деценије после*. Београд: Службени гласник.
5. Килибарда, З., 2010. Безбедносне интеграције у постсовјетском простору - организација уговора о колективној безбедности. *Војно дело*. 62(1), 95-110.
6. Јурошевић, Д., 2015. Основне етапе друштвено-политичког и институционалног развоја Украјине од 'Кијевске Русије' до грађанског рата 2014. године - са фокусом на Украјину као независну државу. *Политеиа.* 5(10), 87-111.
7. Милашиновић, С. 2001. Друштвени сукоби и постсоцијалистичка источно-европска друштва. *Наука, безбедност, полиција*. 6(2), 35-61
8. Межгосударственный статистический комитет Содружества независимых государств, 2012. *Содружество Независимых Государств* (СНГ), [online]. 14. фебруар. Доступно на: <http://www.cisstat.com/rus/ciscountry1.htm [Приступљено 02.11.2017.)
9. Нова српска политичка мисао, 2012. *Следећа фаза руског препорода: Украјина, Белорусија и Молдавија*, [online]. 15. фебруар. Доступно на: <http://www.nspm.rs/savremeni-svet/sledeca-faza-ruskog-preporoda-ukrajina-belorusija-i-moldavija.html [Приступљено 05.11.2017.].
10. Перишић, С.М., 2014. Геополитичко усмерење спољне политике Русије. *Војно дело*, вол. 66, но. 2, пп. 7-22.
11. Петровић, Д., 2008. Кавкаски геополитички чвор. *Глобус* бр. 33. стр. 147-164
12. Петровић, Д., 2015. Геополитички утицаји савремене Украјине. Култура Полиса бр. 26. стр. 219-246
13. Reljić, D., 2009. Rusija i Zapadni Balkan, [pdf], Nemački institut za međunarodne odnose i bezbednost, Berlin, 2009, Доступно на: <http://www.isac-fund.org/download/Rusija%20i%20zapadni%20balkan.pdf> [Приступљено 02.11.2017.].
14. Tatum, J. D., 2009. Democratic transition in Georgia: Post-Rose Revolution internal pressures on leadership. *Caucasian Review of International Affairs*, 3(2), 156-171
15. Секуловић, А. 2006. Русија у новом светском поретку. *Теме,* 30(4), 709-721.
16. Секуловић, А. 2005. Руска Федерација - спољнотрговински односи и њихов географски правац. *Management: Journal for Theory and Practice Management*, 10(40), 44-52.
17. Трговинско-индустријска комора Руске Федерације, доступно на: <http://www.tikrf.org/rusija-kao-ekonomski-partner/> [Приступљено 03.11.2017.].

18. Ћирић, А. 2012. Евроазијска економска заједница. *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, (62), стр. 1-16.

Рад је примљен: 12.11.2017.
Прихваћен за објављивање: 22.12.2017.
Received: 12 November, 2017
Accepted: 22 December, 2017